

Міністерство науки і освіти України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин і дипломатичної служби

Серія: міжнародні відносини
Випуск 9.

Р.Романюк

НАТО В СИСТЕМІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Методичні вказівки та рекомендації
до спецкурсу

Львів 2005

Міністерство науки і освіти України
Львівський національний університет імені Івана Франка
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ

Р.Романюк

НАТО В СИСТЕМІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Методичні вказівки та рекомендації
до спецкурсу

Львів 2005

Р.Романюк

НАТО в системі євроатлантичної безпеки. Методичні вказівки та рекомендації до спецкурсу. – Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 12 с.

Рекомендовано до друку Вченою Радою факультету міжнародних відносин. Протокол №3 від 27 грудня 2004 р.

Вступ

Спецкурс розрахований на студентів факультету міжнародних відносин. Він покликаний дати знання природи, структури та основних принципів діяльності Північноатлантичного альянсу, а також розкрити його роль у підтриманні колективної безпеки.

Програма поєднує хронологічний та проблемний принципи, що дозволяє глибоко вивчити як причини утворення, так і еволюції НАТО в процесі її існування. Особливу увагу відведено структурі організації й механізмові діяльності. Глибоке і різнобічне вивчення Альянсу дозволяє глибше розібратися в глобальних політичних процесах сьогодення.

Окрім того, теми і завдання семінарських занять сформульовано таким чином, щоб вони не дублювали тематику лекційної частини спецкурсу. Вони спрямовані на ознайомлення студентів з основними підходами до проблеми нетрадиційних аспектів міжнародної безпеки в сучасній політичній науці й покликані сприяти розвиткові синтетичного мислення завдяки застосуванню теоретичних знань при розгляді особливостей сучасних міжнародних відносин, визначенні ступеня актуальності “нетрадиційних” викликів безпеці, аналізі “жорстких” і “м’яких” загроз, а також їх місця в процесі реалізації національних інтересів України.

Структурно спецкурс складається з лекційних та семінарських занять. Складовою частиною спецкурсу є самостійна робота студентів як з вітчизняною, так і зарубіжною літературою. В кінці спецкурсу кожен із студентів повинен написати есе (обсягом до десяти друкованих сторінок) на одну із тем, що розглядалися на семінарських заняттях.

Професійна орієнтованість спецкурсу передбачає, що в результаті його засвоєння, студент повинен **знати**:

- основні нормативні документи, якими регламентується діяльність НАТО;
- структуру й механізм діяльності НАТО;
- головні тенденції політики НАТО;
- місце та роль НАТО в системі євроатлантичної безпеки;
- форми співпраці НАТО з державами, що не є її членами;
- форми співробітництва НАТО з іншими європейськими структурами;

вміти:

- аналізувати історичні й сучасні події за участю НАТО;
- розуміти взаємозв’язок між найважливішими політичними подіями й проблемами безпеки;

ПРОГРАМА КУРСУ

Тема 1. Основні тенденції розвитку міжнародних відносин після Другої світової війни (2 год.).

Предмет, завдання та структура курсу “НАТО в системі євроатлантичної безпеки”. Основні джерела та література.

Світ після завершення Другої світової війни. Проблеми повоєнно мирного врегулювання. Поділ світу на два ворогуючі блоки. “Холодна війна”, основні “виклики” європейській безпеці. Резолюція сенату США № 239 (Ванденберга), „доктрина Трумена” і “програма Трумена” (1949).

Тема 2. Історія заснування Альянсу. Місце НАТО у міжнародних відносинах біполярного світу (2 год.).

Історія заснування альянсу. Брюссельський договір (1948). Північноатлантичний договір (1949), структура, основні статті й положення. Основні завдання альянсу. Періодизація діяльності НАТО. Стратегічні концепції альянсу та їх розвиток впродовж “холодної війни”. Концепції "оборони Європи", „масованої помсти”. „гнучкого реагування”, "передової оборони", „доктрина Гармеля” (1967) та "реалістичного стримування” (1971). Основні досягнення політики розрядки 1960-70-х рр. Новий виток перегонів озброєнь на зламі 1970-80-х рр. Програма Стратегічної оборонної ініціативи і розгортання у Європі крилатих ракет. Основні досягнення політики розрядки 1980-х рр.

Тема 3. Кінець “холодної війни” й формування нової архітектури європейської безпеки (2 год.).

Проблеми роззброєння. Новий курс у міжнародній політиці. Революції у країнах Східної Європи. Кінець “холодної війни”. Особливості формування нового середовища безпеки у Європі. Нова архітектура євроатлантичної безпеки. „Послання з Торнбері”. Лондонська зустріч. Римський саміт НАТО. Стратегічна концепція Альянсу (1991) та її основні відмінності.

Тема 4. Розширення співробітництва Північноатлантичного Альянсу з країнами Центральної та Східної Європи (2 год.).

Мотиви створення Ради Північноатлантичного Співробітництва (РПАС). Цілі й завдання РПАС. Держави-члени. Основні принципи діяльності. Основні напрями співробітництва.

Партнерство заради миру (ПЗМ). Зв'язок між РПАС і ПЗМ. Мета ПЗМ. Обов'язки й зобов'язання держав. Держави-члени. Принципи приєднання. Реалізація ПЗМ. Основні документи для реалізації програми ПЗМ: запрошення. та рамковий документ.

Тема 5. Механізм діяльності НАТО (4 год.).

Особливості механізму діяльності НАТО. Основні робочі принципи. Механізми співробітництва. Врегулювання криз. Оборонна політика. Ядерна політика. Економічне співробітництво. Інформування громадськості. Матеріально-технічне забезпечення. Стандартизація. Системи зв'язку та інформаційні системи. Цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій. Наукове співробітництво та проблеми довкілля.

Тема 6. Головні робочі органи НАТО (4 год.).

Штаб-квартира НАТО. Постійні представники і національні делегації. Міжнародний секретаріат. Структура міжнародного секретаріату. Генеральний секретар. Особиста канцелярія. Канцелярія Генерального секретаря. Виконавчий секретаріат. Бюро інформації та друку. Служба внутрішньої безпеки НАТО. Головні відділи й управління НАТО. Адміністративне бюро. Фінансовий контроль. Міжнародна рада аудиторів. Нові структури НАТО. Установи НАТО, пов'язані з виробництвом і матеріально-технічним забезпеченням.

Тема 7. Військові структури НАТО (4 год.).

Військові представники держав-членів НАТО. Військовий комітет. Міжнародний військовий штаб. Структура Міжнародного військового штабу. Роль Об'єднаних збройних сил (ОЗС). Нова структура збройних сил. Характеристика збройних сил в рамках нової структури. Склад збройних сил. Структура Об'єданого командування НАТО. Командування Об'єднаних збройних сил у Європі (АСЕ), його структура та функції. Командування ОЗС

НАТО у зоні Атлантичного океану (ACLANT), його структура та функції. Регіональна канадсько-американська група планування.

Тема 8. Інші структури НАТО (2 год.).

Військові агенції та установи. Консультативна група з аерокосмічних досліджень і розробок (AGARD). Військова агенція з питань стандартизації (MAS). Консультативний комітет НАТО з питань радіоелектронної боротьби (NEWAC). Група НАТО з питань військової підготовки (NTG). Комітет начальників медичних служб держав НАТО (COMEDS). Метеорологічна служба Військового комітету (MCMG). Спеціалізовані агенції з питань військових телекомунікацій, систем зв'язку та інформаційних систем (CIS). Технічний центр Штабу Верховного головнокомандувача ОЗС НАТО у Європі. Центр підводних досліджень Верховного головнокомандувача ОЗС НАТО у зоні Атлантичного океану (SACLANTCEN). Військовий коледж НАТО. Училище НАТО при Штабі Верховного головнокомандувача ОЗС НАТО у Європі (НАТО (SHAPE) School). Училище зв'язку та інформаційних систем НАТО.

Тема 9. Міжнародні відносини й міжнародна безпека (2 год.).

Характеристика “нетрадиційних” загроз безпеці. Загроза, небезпека, виклик, ризик. Значення “нових” загроз. Внутрішні й зовнішні джерела загроз національній безпеці держави. Національні інтереси і глобалізація. “Цивілізаційні” відмінності в трактуванні “нетрадиційних” загроз. Збільшення “м'яких” загроз або нові прояви “старих”. Відмінності в структурі загроз для високорозвинутих країн і тих, що розвиваються. Категорії безпеки: соціально-економічні (якість життя); політичні (державний устрій і політичний режим, легітимність); етно-конфесійні, зовнішні, їхнє значення для практичної політичної діяльності.

Тема 10. Глобальні, регіональні й субрегіональні аспекти безпеки (2 год.).

Глобалізація й формування нового середовища безпеки. Зміна ролі держави у розв'язанні проблем безпеки. “Розмивання” суверенітету. Недержавні актори міжнародних відносин і їх вплив на формування нового середовища безпеки. Взаємодія і взаємозалежність акторів міжнародних відносин. Учасники міжнародної взаємодії. Формування “спільнот безпеки”

(“Security Communities”). Регіони у розв’язанні проблем безпеки. Регіональна безпека.

Роль “традиційних” і “нетрадиційних” суб’єктів міжнародних відносин в нейтралізації “нових” загроз (держава, міжнародні організації, ТНК, NGO, конфесії і т.д.). Нові “центри впливу”. Безпека і державний кордон.

Тема 11. Основні тенденції розвитку міжнародних відносин на сучасному етапі. Роль НАТО в системі євроатлантичної безпеки (4 год.).

Проблеми збереження єдиного “простору безпеки” у Європі після закінчення “холодної війни”. Сучасні геополітичні межі Європи. Роль США і Росії в архітектурі європейської безпеки, що формується.

Основні концепції європейської безпеки в постбіполярний період: “концерт європейських інститутів”, концепція “взаємодоповнюючих інститутів”, “натоцентризм”. Поняття “колективної безпеки”, та “коопераційної безпеки”.

Проблема узгодження національних, субрегіональних і регіональних інтересів безпеки. Багатомірність поняття “безпека” у Європі: співвідношення військових і невійськових аспектів. Дискусії щодо класифікації постбіполярних загроз і викликів європейській безпеці. Глобальні, регіональні і субрегіональні виклики і загрози європейській безпеці.

Взаємодія Альянсу з Організацією з питань безпеки й співробітництва у Європі (ОБСЄ). Європейська система безпеки та оборони.

Стратегічна концепція альянсу 1999 р. Основні відмінності стратегічних концепцій Альянсу 1991 та 1999 рр. Принципи діяльності НАТО у XXI ст. Празький саміт НАТО (2002).

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1. Інституціональна структура європейської безпеки на сучасному етапі.

1. Характеристика основних регіональних і субрегіональних інститутів безпеки в Європі: ОБСЄ, НАТО, ЗЕС/ЄС;
2. Договір про колективну безпеку в СНД (ДКБ);
3. Проблеми ефективної взаємодії європейських інституцій у розв'язанні проблем безпеки.

Тема 2. Особливості конфліктів у Європі на сучасному етапі.

1. Причини підвищення потенціалу конфліктності в Європі в постбіполярний період: поєднання історичних коренів й сучасних факторів.
2. Характеристика конфліктів постбіполярного періоду в Європі. Перевага внутрішньодержавних конфліктів над міждержавними.
3. Розпад СФРЮ і вступ Балканського субрегіону в смугу затяжних конфліктів і криз. Причини і наслідки Боснійської (1992-1995) і Косовської (1998-1999) криз.

Тема 3. Проблеми миротворчості в Європі.

1. Глобальний і регіональний аспекти миротворчості у Європі.
2. “Дейтонська модель” і проблеми критеріїв ефективності операцій з підтримання миру в Боснії і Герцеговині, Косово.
3. Конкуренція правового і неправового підходів до регулювання кризових ситуацій на Балканах.

Тема 4. Проблема інтервенції в сучасному світі.

1. Особливості інтервенції, її різновиди. Гуманітарна інтервенція.
2. Проблеми співвідношення глобальних і регіональних зусиль в операціях з підтримання миру.
3. Самміт тисячоліття ООН про підвищення ролі регіональних організацій у миротворчій діяльності та європейські реалії.

Тема 5. Формування середовища національної безпеки України.

Заняття 1.

1. Проблеми національної безпеки України. Співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел загроз безпеці України. Рівні безпеки.
2. Соціально-економічні фактори безпеки. Загрози економічній безпеці.
3. Безпека України в сфері використання й охорони природних ресурсів. Екологічна безпека.

Заняття 2.

1. Інформаційна безпека. Проблема покращення якості інформаційної безпеки.
2. Релігійна ситуація й нові релігійні рухи в Україні.
3. Мовна політика в контексті проблем безпеки.

Тема 6. Україна і проблеми євроатлантичної безпеки.

Заняття 1.

1. Місце Європи в регіональних пріоритетах української зовнішньої політики на сучасному етапі.
2. Двостороння і багатостороння дипломатія України в Європі: історичні традиції і нові реалії.
3. Підходи України до інтеграційних процесів у Європі. Розширення ЄС і проблема врахування українських національних інтересів.

Заняття 2.

1. Підходи України до формування європейської архітектури безпеки.
2. Політика України в ОБСЄ.
3. Взаємини Україна–НАТО.
4. Перспективи взаємодії України і ЄС у сфері безпеки.

Заняття 3.

1. Підходи України до миротворчості в Європі. Політика України під час Балканських криз 1990-х років.
2. Проблеми миротворчості в СНД і позиція України.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. *Арбатов А.Г.* Безопасность: российский выбор. – Москва, 2000.
2. *Балуев Д.Г.* Новые информационные технологии и современные международные отношения. – Н.Новгород, 1998.
3. *Бжезінський З.* Велика шахівниця. – Львів-Івано-Франківськ, 2000.
4. *Бовін А.* Перестройка международных отношений: пути и подходы // Мировая экономика и международные отношения. М., 1989. №1.
5. Введение в теорию международных отношений и анализ внешней политики: Учеб. пособие. Ломагин Н.А., Кузнецов В.Е., Лисовский А.В., Павлов А.Ю., Сутырин С.Ф.- Санкт-Петербург.: Издательский дом “Сентябрь”, 2001.
6. *Говард М.* Війна в європейській історії. – К.: Мегатайп, 2000.
7. Действующее международное право. В 3-х томах.- М.: Изд-во независимого института международного права, 1999.
8. *Дергачев В.А.* Геополитика. – Киев, 2000.
9. *Дюрозель Ж.-Б.* Історія дипломатії від 1919 р. до наших днів. – Київ, 1995.
10. *Енциклопедія політичної думки.* Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2000.
11. *Камінський А.* Основи міжнародних відносин.- Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001.
12. *Кинг А., Шнайдер Б.* Первая глобальная революция. Доклад Римского клуба. – Москва, 1991.
13. *Кисинджер Г.* Дипломатия.- М.: Научно-издательский центр “Ладомир”, 1997.
14. *Копійка В., Шинкаренко Т.* Європейський Союз: заснування і етапи становлення. – Київ: Видавничий дім “Ін Юре”, 2001.
15. *Лебедева М.М.* Политическое урегулирование конфликтов. Учебное пособие. – Москва, 1999.
16. *Мадисон В.В., Шахов В.А.* Політологія міжнародних відносин.- К.: “Либідь”, 1997.
17. *Мальський М., Мацяк М.* Теорія міжнародних відносин.- К.: „Кобза”, 2004.
18. НАТО. Довідник. – Київ, 2001.
19. *Петровський В.Ф.* Доктрина национальной безопасности в глобальной стратегии США. – Москва, 1980.
20. Современные международные отношения / Под. ред. Торкунова А.В. – Москва, 1998.
21. Социально-философские аспекты современных международных отношений / Под. ред. Мшвенцердзе В.В. – Москва, 1987.

22. *Цыганков П.А.* Теория международных отношений.- М.: “Гардарики”, 2002.
23. *Dougherty J.E., Pfaltzgraff R.L.* Contending theories of International relations. – Harper Collins Publishers, 1990.
24. Encyklopedia politologii. T 5. Stosunki międzynarodowe. / Pod red. T.Łoś-Nowak. - Zakamycze.: Kantor Wydawniczy, 2002.
25. *Hartmann J.* Internationale Beziehungen. – Opladen, 2001.
26. *Rosenau James N. (ed.)* Domestic Sources of Foreign Policy. - New-York: Free Press, 1967.
27. *Rosenau James N. (ed.)* In Search of Global Patterns. - New-York: Free Press, 1976.
28. *Rosenau James N., Thompson Kenneth W., Boyd Gavin (ed.)* World Politics: An Introduction. - New-York: Free Press, 1976.
29. Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, funkcjonowanie. Podr. akadem. Pod. Haliżaka E., Kuźniara R.- Warszawa.: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1994.
30. *Walt S.* The Renaissance of Security Studies // International Studies Quarterly. - June 1991.

Додаткова

1. *Amin Samir.* The Challenge of Globalization. // Review of International political Economy. - Nr.2(3). - 1996. - p.216-260.
2. *Aron Raymond.* On War: Atomic Weapons and Global Diplomacy. - London: Secker and Warburg, 1958.
3. *Aron Raymond.* The Evolution of Modern Strategic Thought. / Problems of Modern Strategy: Part One. - London: International Institute for Strategic Studies, 1969. - p.1-17.
4. *Brzeziński Zbigniew.* Plan gry: USA – ZSRR. – Warszawa.: Nowe Wydawnictwo Polskie, 1990.
5. *Clark Ian.* Globalization and Fragmentation: International Relations in the Twentieth Century. - Oxford: Oxford University Press, 1997.
6. *Cline Ray S.* World Power Trends and U.S. Foreign Policy for the 1980s. - Boulder, Col.: Westview, 1980.
7. *Cox Robert W., Sinclair Timothy J.* Approaches to World Order. - Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
8. *Dickinson Goldsworthy L.* Causes of International War. - Westport, Conn.: Greenwood, 1984.
9. *Fuchs Wilhelm.* Formeln zur macht. Prognosen über Völker, Wirtschaft, Potentiale. - Stuttgart: Deutsche Verlagsanstalt, 1965.

10. *Galtung Johan (ed.).* Co-operation in Europe. - Oslo: Universitetsforlaget, 1970.
11. *Gilpin Robert G.* U.S. Power and the Multinational Corporation: The Political Economy of Foreign Direct Investment. - London: McMillan, 1975.
12. *Gilpin Robert G.* War and Change in World Politics. - New-York: Cambridge University Press, 1981.
13. *Hanrieder Wolfram F.* Bipolar o Multibloc. // Journal of Conflict Resolution. - Nr.3(9). - 1965. - p.299-308.
14. *Holsti Kalevi J.* Change in the International System: Essays on the Theory and Practice of International Relations. - Aldershot, Hants: Edward Elgar, 1991.
15. *Huntington Samuel P.* Strategic Planning and the Political Process. / Rosenau James N. (ed.) International Politics and Foreign Policy: A Reader in Research and Theory. - New-York: Free Press, 1961. - p.234-240.
16. *Huntington Samuel P.* The Clash of Civilizations? // Foreign Affairs. - Nr.3(72). - 1993. - p.22-49.
17. *Huntington Samuel P.* The Common Defense: Strategic Programs in National Politics. - New-York: Columbia University Press, 1961.
18. *Huntington Samuel P.* The Lonely Superpower. // Foreign Affairs. - Nr.2(78). - 1999. - p.35-49.
19. *Huntington Samuel P.* The West: Unique, Not Universal. // Foreign Affairs. - Nr.6(75). - 1996. - p.28-46.
20. *Kennedi P.* Mocarstwa świata: narodziny, rozkwit, upadek. – Warszawa.: Książka i Wiedza, 1995.
21. *Kissinger Henry A.* American Foreign Policy. - New-York: Norton, 1966.
22. *Kissinger Henry A.* Diplomacy. - New-York: Simon&Schuster, 1994.
23. *Kissinger Henry A.* Kernwaffen und Auswärtige Politik. - München: Oldenbourg, 1959.
24. *Kissinger Henry A.* Problems of National Strategy: A Book of Readings. - New-York: Praeger, 1965.
25. *Kissinger Henry A.* The Troubled Partnership: A Re-appraisal of the Atlantic Alliance. - New-York: McGraw-Hill, 1965.
26. *Klare M.T., Thomas D.C.* World Security: Trends and Challenges at Century End. – New York.: St.Martin’s Press, 1991.
27. *Kondrakiewicz D.* Systemy równowagi sił w stosunkach międzynarodowych.- Lublin.: Wydawnictwo UMCS, 1999.
28. *Modelski George.* Principles of World Politics. - New-York: Free Press, 1972.

29. *Morgenthau Hans Joachim*. Peace, Security and the United Nations. - Chicago: University of Chicago Press, 1946.
30. *Morgenthau Hans Joachim*. The Purpose of American Politics. - New-York: Alfred A.Knopf, 1960.
31. *Nye Joseph S.* American Strategy After Bipolarity. / International Affairs. - Nr.3(66). - 1990. - p.513-521.
32. *Nye Joseph S.* Nuclear Ethics. - New-York: Free Press, 1986.
33. *Nye Joseph S.* Soft Power. / Foreign policy. - Nr.80. - 1990. - p.153-171.
34. *Nye Joseph S.* What New World Order? / Foreign Affairs. - Nr.2(71). - 1992. - p.83-96.
35. *Ray J.L.* Global Politics. Third Edition.- Boston.: Houghton Mifflin Company, 1987.
36. *Ray James Lee*. Democracy and International Conflict: An Evaluation of the Democratic Peace Proposition. - Columbia: University of South Carolina Press, 1995.
37. *Rosecranc R., Stein A.A.* The Domestic Bases of Grand Strategy.- Cornell.: Cornell University Press, 1993.
38. *Russet B. Starr* World Politics. The Menu for Choice.: Fourth Edition.- New York.: W.H.Freeman and Company, 1992.
39. *Spykman Nicholas J.* America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power. - New-York: Harcourt, Brace, 1942.
40. Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, funkcjonowanie. Podr. akadem. Pod. Haliżaka E., Kuźniara R.- Warszawa.: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1994.
41. *Waltz Kenneth N.* Nuclear Myths and Political Realities. // American Political Science Review. - Nr.3(84). 1990. - p.731-745.
42. *Waltz Kenneth N.* The New World Order. // Millennium. - Nr.2(22). - 1993. - p.187-195.
43. *Wolfers Arnold (ed.)* Alliance Policy in the Cold war. - Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1959.
44. *Wolfers Arnold, Martin Laurence (ed.)* The Anglo-American Tradition in Foreign Affairs. - New Haven: Yale University Press, 1956.
45. *Wright Quincy.* The Control of American Foreign Relations. - New York: Johnson, 1970.

Методичне видання

Романюк Р

**асистент кафедри міжнародних відносин
і дипломатичної служби**

НАТО в системі євроатлантичної безпеки

**Програма курсу та плани семінарських занять для студентів
факультету міжнародних відносин спеціальності:
“Міжнародні відносини”, “Міжнародні економічні відносини”,
”Країнознавство”, ”Міжнародна інформація”.**

Відповідальний за випуск – М.З. Мальський

Комп’ютерний набір – Н.М.Балицька

Макетування – О.С. Кучик

Умовних друківаних аркушів – 1. Тираж –100.

Надруковано на факультеті міжнародних відносин
Львівського національного університету ім. І.Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1